

Федорович І. М.

кандидат економічних наук, кафедри фінансових технологій та
банківського бізнесу

Західноукраїнський національний університет

Захарків І. В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня

Західноукраїнський національний університет

м. Тернопіль, Україна

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ КОШТІВ МІЖНАРОДНИХ ДОНОРІВ НА ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Масштабна відбудова України в умовах триваючої військової агресії та повоєнного періоду вимагає консолідації безпрецедентних обсягів фінансових ресурсів. З огляду на критичний дефіцит державного бюджету, спричинений необхідністю фінансування оборонного сектору, основний тягар відновлення зруйнованої інфраструктури лягає на плечі міжнародних партнерів. Проте, як свідчить світовий досвід, наявність фінансування сама по собі не гарантує успішного відновлення. Ключовим фактором успіху є здатність держави забезпечити прозоре, цільове та ефективне використання наданих ресурсів. У цьому контексті державний фінансовий контроль трансформується з адміністративної процедури у стратегічний інструмент збереження міжнародної довіри та забезпечення національної стійкості.

Сучасні умови вимагають корінного перегляду підходів до організації контрольної діяльності. Традиційна модель, орієнтована на ретроспективну фіксацію порушень (ревізії постфактум), виявляється малоефективною в динамічних умовах відбудови, коли рішення потрібно приймати швидко, а ризики змінюються щодня.

М. Василюк та Т. Гайдучок у своєму дослідженні аргументують необхідність запровадження адаптивних механізмів державного фінансового контролю [1]. Автори зазначають, що адаптивність системи має проявлятися через такі ключові елементи.

- гнучкість методології, тобто здатність аудиторів швидко змінювати процедури перевірки залежно від типу донора (грант, кредит, технічна допомога) та специфіки об'єкта інфраструктури;
- ризик-орієнтованість, що передбачає концентрацію ресурсів контролюючих органів (ДАСУ, Рахункова палата) на найбільш ризикових етапах життєвого циклу проєкту (тендерні процедури, приймання виконаних робіт);
- цифровізація, яка через використання інструментів дистанційного моніторингу та аналізу великих даних дозволяє виявляти аномалії у режимі реального часу, що дає змогу реагувати на порушення ще до того, як кошти будуть безповоротно втрачені [1].

Використання коштів міжнародних донорів не можна розглядати виключно як господарську операцію. А. Дикий та співавтори розглядають механізм державного фінансового контролю за міжнародною технічною допомогою як прямий інструмент забезпечення бюджетної безпеки України:

- нецільове використання або розкрадання донорських коштів створює «дірки» в бюджеті відновлення, які держава не зможе перекрити власними силами;
- корупційні скандали навколо відбудови можуть призвести до заморожування програм допомоги (так звана «донорська втома» – спрацювання умов призупинення фінансування);
- тому система державного фінансового контролю повинна бути інтегрована в систему національної безпеки, забезпечуючи наскрізний контроль за проходженням коштів від донора до казначейських рахунків, далі до генпідрядника і до кінцевого бенефіціара (громади) [3, с. 98].

Однією з найбільших перешкод на шляху ефективного використання допомоги є неузгодженість законодавчого поля. А. Овчаренко та Л. Товкун детально аналізують правові аспекти контролю і вказують на наявність системних проблем [4, с. 152]. По-перше, існують розбіжності між нормами Бюджетного кодексу України та вимогами міжнародних угод, ратифікованих Верховною Радою. Хоча міжнародні договори мають пріоритет, на практиці розпорядники коштів на місцях часто керуються підзаконними актами та інструкціями Держказначейства, що суперечать умовам донорів. По-друге, різне тлумачення понять «нецільове використання» та «неефективне використання». Для міжнародних аудиторів акцент стоїть на досягненні результату, тоді як українське законодавство часто фокусується на формальному дотриманні процедур. Автори наголошують, що без гармонізації національної нормативної бази з європейськими стандартами процес відбудови буде гальмуватися постійними бюрократичними суперечками [4, с. 155].

С. Сирцева звертає увагу, що якісний контроль неможливий без прозорого обліку грантів. Складність полягає в тому, що грантові кошти мають специфічний характер визнання: вони не є кредитом (не треба повертати), але й не є класичним бюджетним фінансуванням (мають жорсткі умови використання) [5, с. 235]. Основні облікові проблеми, що ускладнюють контроль, охоплюють кілька аспектів.

- курсові різниці, оскільки допомога надходить у валюті, а витрати здійснюються у гривні. Некоректне відображення курсових різниць може викривити звітність про вартість проєкту;
- капіталізація витрат, яка передбачає визначення того, які саме витрати за рахунок гранту збільшують первісну вартість відновленого об'єкта інфраструктури, а які є поточними витратами періоду.

О. Колісник та А. Купріянова пропонують запровадження спеціальних аналітичних рахунків для кожного окремого донорського проєкту. Це дозволить аудиторам швидко формувати звітність у розрізі джерел фінансування

(наприклад, «Кошти Світового банку», «Кошти USAID») та автоматизувати процес звітування перед донорами, що мінімізує ризик технічних помилок [6, с. 108].

Відбудова інфраструктури не обмежується лише прямими державними закупівлями. Значна частина проєктів реалізовуватиметься через механізми публічно-приватного партнерства (концесії, спільні підприємства). Контроль тут має дуалістичну природу і реалізується за двома напрямками.

1. Контроль за використанням державних/донорських коштів, вкладених у спільний проєкт.
2. Контроль за виконанням інвестиційних зобов'язань приватним партнером.

Держава повинна мати ефективні важелі впливу на приватного партнера, щоб уникнути ситуації, коли ризики перекладаються на бюджет (донорів), а прибутки приватизуються. Система контролю має включати моніторинг індикаторів результативності проєкту на кожному етапі його життєвого циклу [2].

Державний фінансовий контроль за використанням коштів міжнародних донорів є складним, багатовекторним механізмом, від ефективності якого залежить майбутнє відновлення України. На основі проведеного аналізу можна сформулювати ключові напрями вдосконалення системи.

- інституційна адаптація – перехід від каральних методів до ризик-орієнтованого моніторингу та консультування розпорядників коштів;
- законодавча уніфікація – усунення колізій між бюджетним законодавством та міжнародними угодами для спрощення процедур реалізації проєктів;
- методологічна стандартизація – розробка та затвердження Мінфіном уніфікованих методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку грантів та міжнародної допомоги для забезпечення порівнянності даних;

- інтеграція безпекового підходу – розгляд системи фінансового контролю як невід'ємної складової національної безпеки, що вимагає жорсткої реакції на будь-які прояви нецільового використання коштів;
- розвиток компетенцій у сфері державно-приватного партнерства – посилення спроможності контролюючих органів здійснювати аудит складних інфраструктурних проєктів, що реалізуються спільно з приватним бізнесом.

Список використаних джерел

1. Василюк М. М., Гайдучок Т. С. Теоретико-методологічні та методичні засади державного фінансового контролю й визначення адаптивних напрямів удосконалення його механізмів. *Актуальні питання економічних наук*. 2025 № 16. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17405714>.
2. Ковбас І. В. Механізми державного контролю та нагляду у сфері публічно-приватного партнерства. *Академічні візії*. 2024. № 47. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2435/2299>.
3. Механізм державного фінансового контролю використання міжнародної технічної допомоги як інструмент забезпечення бюджетної безпеки України / А. Дикий та ін. *Society and security*. 2025. № 2(8). С. 94–102. URL: [https://doi.org/10.26642/sas-2025-2\(8\)-94-102](https://doi.org/10.26642/sas-2025-2(8)-94-102).
4. Овчаренко А. С., Товкун Л. В. Правові аспекти фінансового контролю за використанням коштів публічних фондів та міжнародної допомоги: досвід України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична)*. 2024. № 3. С. 151–157. URL: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-3-17>.
5. Сирцева С. В. Облік надходження та використання грантів суб'єктами державного сектору України: організаційно-методичні аспекти. *Modern Economics*. 2025. № 53. С. 234–240.
6. Kolisnyk O. P., Kupriianova A. O. Accounting for donor funds and funding from international organizations. *Modern economics*. 2025. Vol. 49, no. 1. P. 104–110. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.v49\(2025\)-14](https://doi.org/10.31521/modecon.v49(2025)-14).